

Gelasius Dobner

Osvícenství:

Osvícenství je soubor myšlenkových proudů, probíhajících hlavně v 18. století. V opozici proti předchozímu baroku zdůrazňuje racionalitu a odklon od náboženství a tradice. Ve vědeckém životě se klade důraz na přirozené příčiny věcí a odmítání nadpřirozených zásahů. Osvícenská ideologie se snaží prosazovat zájmy buržoazie proti zájmům vedoucích společenských tříd starého režimu a prosazuje myšlenku lidských práv a rovnosti občanů. V historické práci je kladen důraz na kritiku pramenů. Dějiny jsou chápány jako přímočarý vzestup k přítomnosti, která je považována za vrchol celých dějin. Z této představy pak plyne nepochopení a pohrdavý přístup k minulosti, která je chápána jako pouhý předstupeň ke „světlé přítomnosti“. K nejvýraznějším historikům doby osvícenství patří Pierre Bayle, Charles de Montesquieu, Voltaire či David Hume.

V českém prostředí se začalo osvícenství prosazovat ve 2. polovině 18. století. Z konfliktu českých intelektuálů s vídeňským osvícenstvím Marie Terezie a Josefa II. vzniká osvícenství zemské, které se stane počátkem národního obrození. Nositeli zemského osvícenství se často stávali jansenisticky orientovaní duchovní, jež spojoval odpor k jezuitům, zájem o vědu a snaha o nové přístupy v křesťanství. Počátky českého osvícenského dějepisectví jsou poznamenány dvěma cíly: snahou o objektivní výklad historických skutečností a zároveň snahou utvořit českou národní společnost. Dějepisectví se přestává snažit o teologický výklad dějin, ale hledá objektivní příčiny historických jevů. Rozvoji dějepisectví výrazně napomohlo zpřístupnění historických pramenů v knihovnách a archivech a vydávání prvních odborných časopisů. Velký důraz byl kladen na pomocné vědy historické. K nevýznamnějším osobnostem českého osvícenského dějepisectví patřili Magnoald Ziegelbauer, Josef Bonaventura Piter, Gelasius Dobner či Josef Dobrovský.

Gelasius Dobner:

1719-1790

Byl piaristický mnich, prefekt piaristického gymnázia a zakladatel českého kritického dějepisectví. Jeho řád byl rivalem jezuitů, jimž Dobner vyčítal strohý dogmatismus. Dobner se narodil v Praze rodičům německé národnosti, ale sám se považoval za Čecha. V mládí studoval na latinské škole jezuitů, díky svému švagrovi, pozdějšímu profesoru lékařství, Janu Antonínu Scrinicimu se seznámil s piaristy, do jejichž řádu roku 1736 vstoupil. Vystudoval filosofii a teologii v dolnorakouském Hornu a práva ve Vídni. Roku 1746 zasáhl proti rakouským piaristům, kteří se snažili o vytvoření samostatné rakouské provincie řádu, do níž chtěli začlenit i moravské koleje a zasloužil se o tom, aby tyto koleje zůstaly v provincii české. V důsledku toho pak Dobner musel odejít z Vídně do Mikulova. 1749 se odstěhoval do Slaného a později do Prahy, kde působil jako kazatel u Hybernů. 1752 vymohl zřízení piaristického gymnázia v Praze a stal se jeho prefektem a prokurátorem. Poté, co začal pracovat na své kritice Hájkovy kroniky, se stal vychovatelem syna knížete Mansfelda a věnoval se především své práci historika.

Dílo Gelasia Dobnera:

Ve své historické práci se nejprve snažil o kritické vydávání pramenů k české historii. V rámci této práce kriticky vydal Kristiánovu kroniku, jejíž pravost popíral, a v letech 1764-1785 šest svazků Monumenta historica Bohemiae nusquam antehac edita, v nichž byly vydány staré české kroniky po Přibíka Pulkavu z Radenína (Kosmova kronika zde však chyběla). Dobner také shromáždil rozsáhlé materiály pro zamýšlený diplomatář, který se mu však již nepodařilo vydat. Jeho hlavní prací je kritické vydání kroniky Václava Hájka z Libočan. Gelasius Dobner měl od vedení piaristického řádu za úkol posoudit rukopis překladu kroniky Václava Hájka z Libočan do latiny od Victorina a S. Cruce. Vzhledem k tomu, že překladatel v díle ponechal všechny Hájkovy chyby, Dobner knihu k vydání nedoporučil. V důsledku toho byl Dobner provinciálem řádu pověřen, aby k Hájkově kronice napsal kritický komentář. Jeho první díl Dobner vydal roku 1761. Odmítl v něm představu, že český národ má jméno po praotci Čechovi, ale vyslovil domněnku, že národ Čechů má název od Zechů či Zichů, sarmatského národa, který v době stěhování národů měl odejít od Černého moře do Čech. Další Dobnerovo tvrzení se týká zpochybnění Hájkova tvrzení, že Češi měli ve svých počátcích vládce. Dobner naopak tvrdí, že staří Slované neměli vládce a vládli si více méně demokraticky. Proti Dobnerovi se snesla celá vlna kritiky od Karla Kříže, Václava Prokopa Duchovského či Eliáše Sandricha. Např. Duchovský vyčítal Dobnerovi podvracení starých českých práv a základů šlechtických rodů. Dobnerovo dílo vyvolalo kritiku i v zahraničí. Roku 1768 vypsala v Polsku kníže Josef Alexandr Jablonowski odměnu 50 zlatých pro toho, kdo odpoví na otázku, kdy přišel Lech do Polska. Jako odpověď přišla Jablonowskému práce Augustina Ludvíka Schlozera, který na základě Dobnerovy kritiky Hájkovy kroniky dospěl k názoru, že Lech neexistoval. Jablonowski na to reagoval pobouřeným dopisem Dobnerovi, kde Dobnera obviňuje z otřesení budovou polského státu. V důsledku této události pak Jablonowski založil svou vlastní učenou společnost, která vydávala Acta Societatis Jablonowski, do nichž přispívali i někteří z Dobnerových českých odpůrců. Problematikou vztahu Dobnera k českému národu se zabýval Milan Kudělka, který upozorňuje na to, že Dobner byl vlastenec, ale také kritický vědec, který si uvědomoval, že k slávě vlasti stačí její bohatá historie, ke které není potřeba nic domýšlet. Dobner také napsal řadu pojednání o počátcích křesťanství v Čechách, rozšíření slovanského ritu, stáří cyrilské abecedy, stáří českého překladu bible, hranicích Velké Moravy a jejím povýšení na markrabství. Spolu s Josefem Bonaventurou Piterou se pokusil vydat české listiny v řádném diplomatáři, ale nestačili na to. Z jejich badatelského díla však čerpali další historici včetně Josefa Dobrovského a Františka Palackého.

Literatura:

Kutnar, František- Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*. Praha 2009.

Slavík, Bedřich: *Od Dobnera k Dobrovskému*. Praha 1975.

Prameny:

Wenceslai Hagek a Liboczan Annales Bohemorum e bohemica editione latinae redditi et quibusdam notis illustrati a P. Victorino a S. Cruce e scholis Piis nunc plurimis animadversionibus historico-chronologico-criticis, nec non diplomatibus, re genealogica, numaria, variique generis antiquis aeri incisus monumentis aucti, a P. Gelasio a s. Catharina

ejusdem institutio sacerdote. *T. I–VI*, 1761 - 1782

Monumenta historica Bohemiae nusquam antehac edita, quibus non modo patriae, aliarumque vicinarum regionum, sed et remotissimum gentium historia mirum quantum illustratum.

Collegit, et partim ex autographis, partim ex legitimis apographis codicibus recensuit, cum aliis manuscriptis exemplaribus contulit, pluribus animadversionibus, aeri incisis sigillis adornavit, denique locupletissimo indice instruxit P. Gelasius Dobner a S. Catharina, I–VI, 1764–85.

Epistola apologetica adversus Luciferum urentem, non lucentem, 1767.

Vindiciae sigillo confessionis divi Joannis Nepomuceni, protomartyris poenitentiae assertae, Praga et Viennae 1784.